

ISSN 1339-7915

VISEGRAD JOURNAL ON HUMAN RIGHTS

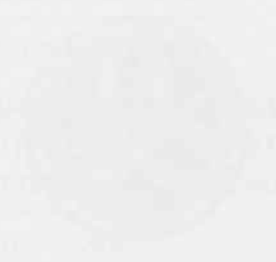

Nº6 2015

VISEGRAD JOURNAL ON HUMAN RIGHTS

**Vedecký časopis
Fakulty práva
Paneurópskej vysokej školy
Právnická fakulta
Užhorodská národná univerzita**

№ 6/1, 2015

- **Адміністративні права та обов'язки публічних реєстраторів**.....169
Administrative rights and obligations of public registrars
 Володимир Нікімін
- **Кореляційні зв'язки способу вчинення злочину та особи злочинця у криміналістичній характеристиці насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом, вчиненим щодо малолітньої особи**.....175
Correlation method of the crime and the offender to meet forensic characterization violent sexual insults committed against a minor
 Ганна Нікіміна-Дудікова
- **Правова характеристика плати за землю в Україні як різновиду податкового обов'язку**.....180
The legal description of the land tax in Ukraine as a form of tax obligation
 Юлія Плотнікова
- **Розвиток юридичної відповідальності в трудовому праві України з 1970-х років по теперішній час**.....187
Development of legal liability in labor law Ukraine from 1970s-present
 Євгеній Подорожній
- **Сутність процесуального правонаступництва в адміністративному судочинстві України**.....192
The essence of the procedural succession in administrative justice of Ukraine
 Віталій Пчелін
- **Актуальні проблеми стратегічного планування у сфері обігу дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння**.....197
Current problems strategic planning in the sphere of circulation of precious metals and precious stones
 Валерій Романов
- **Архітектурно-будівельна діяльність як об'єкт охорони нормами адміністративно-деліктного права України**.....203
Architectural and construction activity as object of norms of administrative tort law Ukraine
 Олександр Савицький
- **The performance of charitable organization**.....209
Продуктивність благодійної організації
 Ruslan Serbin

Сутність процесуального правонаступництва в адміністративному судочинстві України

The essence of the procedural succession in administrative justice of Ukraine

Віталій Пчелін

Ключові слова:

адміністративне судочинство, адміністративний процес, процесуальне правонаступництво, універсальне правонаступництво, сингулярне правонаступництво.

Key words:

administrative proceedings, administrative process, legal succession, universal succession, singular succession.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Конституція України гарантувала право кожному на звернення до суду за захистом своїх порушених, невизнаних, оспорюваних прав, свобод та інтересів¹. Важливою інституцією, що функціонує в межах наведеної конституційної гарантії, є адміністративне судочинство України, основним завданням якого, як свідчать приписи процесуального законодавства, є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав й інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень із боку суб'єктів владних повноважень шляхом справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду адміністративних справ². Слід відзначити, що особа, яка звернулася до адміністративного суду, а також особа до якої звернуті позовні вимоги, може бути не постійним учасником адміністративного процесу, оскільки ціла низька обставин може обумовлювати її вихід (вибуття, заміну) із таких правовідносин. Водночас це не повинно означати завершення здійснення адміністративного судочинства з конкретної адміністративної справи. У цьому випадку йдеться про те, що в дію може вступати інститут процесуального правонаступництва, який гарантує, що навіть за умови заміни або вибуття вищенаведеної категорії суб'єктів адміністративних процесуальних правовідносин, права, свободи й інтереси зацікавлених осіб будуть захищені та відновлені. При цьому не викликає сумніву, що правильне сприйняття сутності процесуального правонаступництва в адміністративному судочинстві позитивно впливає на ефективність реалізації зазначених конституційних гарантій. Зазначені позиції вказують на доцільність і необхідність проведення досліджень у напрямі встановлення сутності процесуального правонаступництва в адміністративному судочинстві України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковане розв'язання проблеми та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячена стаття.

Проблематику здійснення процесуального правонаступництва досліджували такі вчені-правознавці: В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, В.М. Бевзенко, Ю.П. Битяк, І.В. Бойко, М.А. Бояринцева, В.М. Гарашук, В.М. Горшеньов, Р.А. Каляжний, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, Є.А. Лукашова, М.А. Матузов, Р.С. Мельник, О.В. Негодченко, О.М. Пасенюк, Ю.С. Педько, О.П. Рябченко, М.М. Тищенко, Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova, В.М. Шаповал та інші. Зазначені вище науковці внесли значний вклад у вдосконалення процесу здійснення судочинства. Висновки та рекомендації, що містяться в їх працях послужили основою для розробки процесуального законодавства та сприяли визначенню теоретичних засад функціонування органів судової влади. Водночас доводиться констатувати, що увага інституту процесуального правонаступництва в адміністративному судочинстві майже не приділялась, що обумовлює актуальність обраної тематики нашого дослідження. Тому метою представленої статі є визначення сутності та характерних ознак процесуального правонаступництва в адміністративному судочинстві України.

¹ Конституція України : від 28 червня 1996 році № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Стаття 141.

² Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України : від 6 липня 2005 року № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36, 37. – Стаття 446.

Виклад основного матеріалу.

Як зауважують у науково-правових колах, правонаступництво – це складний інститут, якому законодавець не приділяє належної уваги. Тлумачення його поняття та сутності в юридичній літературі, законодавстві залишається достатньо неоднозначним³. Семантично слово «правонаступництво» в сучасній українській мові тлумачать у таких значеннях: перехід прав та обов'язків від однієї особи до іншої; вступ на місце однієї із сторін судового процесу іншої особи; перехід прав та обов'язків однієї держави до іншої. При цьому зазначена вище категорія, безсумнівно, пов'язана із «правонаступником» – особою, якій передано права й обов'язки або окремі права іншої особи⁴. В юридичній енциклопедичній літературі правонаступництво визначають як перехід прав та обов'язків від однієї особи до іншої за законом або угодою⁵. В наведених випадках головною ознакою правонаступництва називають перехід прав та обов'язків від однієї особи до іншої, що, звичайно, не може розкрити сутності такого юридичного явища.

У науково-правових колах процесуальне правонаступництво визначають як заміну однієї особи іншою в передбачених законодавством випадках. Так, у науково-практичних коментарях Кодексу адміністративного судочинства, процесуальне правонаступництво визначають як: заміну сторін чи третіх осіб (правопопередників) іншою особою (правонаступником) в разі вибуття з процесу суб'єкта спірних чи встановлених судом правовідносин⁶; унормовану можливість заміни в адміністративному процесі сторони чи третьої особи іншим суб'єктом, коли права, свободи, інтереси й обов'язки фізичної особи та/або обов'язки юридичної особи у сфері публічно-правових відносин перейшли від сторони чи третьої особи до іншого суб'єкта⁷. В наведених вище випадках процесуальне правонаступництво розглядають уже не просто як перехід прав та обов'язків однієї особи до іншої, а як перехід, що обумовлений заміною відповідної особи. Окрім цього, у науково-правових колах процесуальне правонаступництво розглядають як процедуру. Зокрема, на думку авторського колективу навчального посібнику «Адміністративний процес України», процесуальне правонаступництво є обумовленим вибуттям або заміною сторони процедуру її заміщення особою-правонаступником, яка може успадковувати права або обов'язки вибулої чи заміненої сторони⁸. Вважаємо, що вказівка на те, що процесуальне правонаступництво являє собою процедуру є вірною, оскільки законодавством передбачено ряд процесуальних заходів, спрямованих на реалізацію даного правового інституту. При цьому, вважаємо за необхідне доповнити, що процесуальне правонаступництво все ж таки є сукупністю правовідносин, які виникають, розвиваються, видозмінюються внаслідок ініціювання такої процедури.

Вищенаведеного висновку можна дійти й шляхом аналізу законодавчих приписів. Так, у ст. 55 Кодексу адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (далі – КАС України) встановлено, що в разі вибуття або заміни сторони чи третьої особи у відносинах, щодо яких виник спір, суд допускає на будь-якій стадії адміністративного процесу заміну відповідної сторони чи третьої особи її правонаступником⁹. У зазначеній вище нормі законодавством прямо вказано, що правонаступництво виникає в межах адміністративних процесуальних правовідносин. Таким чином, аналіз вищенаведених позицій надає змогу назвати характерні риси процесуального правонаступництва в адміністративному судочинстві України: врегульовано на нормативно-правовому рівні; є сукупністю адміністративних процесуальних правовідносин; виникає в зв'язку із необхідністю продовження розгляду та вирішення публічно-правового спору; виникає в зв'язку із вибуттям або заміною сторони та/або третьої особи; здійснюється внаслідок ініціювання процедури переходу процесуальних повноважень від однієї особи до іншої; можливо на будь-якій стадії адміністративного процесу.

³Зубатенко І.М. Припинення суб'єктів господарювання : дисертація кандидата юридичних наук : 12.00.04. / І.М. Зубатенко. – Дніпропетровськ, 2007. – 223 с.

⁴Беликий тлумачний словник сучасної української мови (з додатками, доповненнями та CD) / [укладач і головний редактор В.Т. Бусел.] – К. ; Ірпін'я : ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.

⁵Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редколегія : Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : «Українська енциклопедія», 1998. – Т. 5 : П – С. – К. : Видавництво «Юридична думка», 2003. – 736 с.

⁶Науково-практичний коментар до Кодексу адміністративного судочинства України : в 2 т. Т. 1. – Видання 2-е, змінене та доповнене / В.К. Матвійчук, І.О. Хар ; за загальною редакцією В.К. Матвійчука. – К. : Алерта ; КНТ, 2008. – 787 с.

⁷Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України / за загальною редакцією І.Х. Темкіжева (керівник авторської колегії). – 2-ге видання, перероблене і доповнене – К. : Юрінком Інтер, 2013. – 720 с.

⁸Комзюк А.Т. Адміністративний процес України : [навч. посіб.] / А.Т. Комзюк, В.М. Бевзенко, Р.С. Мельник. – К. : Прецедент, 2007. – 531 с.

⁹Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України : від 6 липня 2005 року № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36; 37. – Стаття 446.

Звернемо більш детальну увагу на деякі з наведених вище ознак процесуального правонаступництва в адміністративному судочинстві України. Так, як слідує з аналізу ч. 1 ст. 55 КАС України, процесуальне правонаступництво обумовлено вибуттям або заміною сторони чи третьої особи¹⁰. Як зауважують у во-правових колах, вибуття наведеної категорії осіб може відбуватися з різних причин: у зв'язку з смертю (фізичні особи); у зв'язку з реорганізацією (юридичні особи)¹¹. Окрім цього, слід додати, що правонаступництво може відбуватися внаслідок ліквідації юридичної особи, яка мала статус суб'єкта владних повноважень. Так, як слідує з аналізу постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України «Про практику застосування адміністративними судами окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України під час розгляду адміністративних справ» від 6 березня 2008 року № 2 (далі – постанова Пленуму) під час визначення процесуального правонаступництва судам слід виходити з того, хто є правонаступником у спірних правовідносинах, та враховувати, що якщо під час розгляду адміністративної справи встановлено, що орган державної влади, орган місцевого самоврядування, рішення, дії чи бездіяльність яких оскаржуються, припинили свою діяльність, то в такому випадку суду необхідно залучити до участі в справі їх правонаступників. У випадку ж відсутності правонаступників суду необхідно залучити до участі в справі орган, до компетенції якого належить вирішення питання про усунення порушень прав, свобод чи інтересів позивача¹². При цьому, як зазначено в ч. 1 ст. 104 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року, юридична особа припиняється в результаті реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації¹³. З аналізу вищенаведеного слідує, що в разі припинення, зокрема ліквідації юридичної особи – суб'єкта владних повноважень, адміністративний суд зобов'язаний встановити й залучити до участі в справі її процесуального правонаступника.

У контексті вищенаведеного слід відзначити те, що в такому разі перехід прав та обов'язків до правонаступника відбувається в повному обсязі. Іншими словами, йдеться про універсальне процесуальне правонаступництво – перехід усіх правомочностей до іншої сторони. Заміна ж сторони правонаступництва відбувається, як правило, у випадках зміни суб'єкта права або обов'язку в правовідношенні, коли новий суб'єкт права (сторона або третя особа) повністю або частково приймає на себе права чи обов'язки попередника. У такому випадку, окрім універсального правонаступництва, можливе настання й сингулярного (часткового). Цей вид правонаступництва має місце тоді, коли сторона своє право переуступає в конкретному матеріальному правовідношенні¹⁴. Як справедливо зазначає К.М. Кобилянський, під час дослідження особливостей реалізації права фізичної особи на судовий захист в адміністративному суді, з точки зору універсального та сингулярного правонаступництва, як свідчить практика адміністративних судів, у процесуальних правовідносинах наявне, як правило, сингулярне правонаступництво, оскільки передаються права, або права, або обов'язки, тобто відбуваються так звана переуступка права вимоги¹⁵. Таким чином, в адміністративному судочинстві існують два основних види процесуального правонаступництва – універсальне (повне) та сингулярне (часткове).

У контексті досліджуваного питання також необхідно відзначити те, що не всі адміністративні процесуальні правовідносини припускають настання правонаступництва. Так, із аналізу п. 1 ч. 2 ст. 17 КАС України слідує, що адміністративні суди розглядають і вирішують публічно-правові спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень – правових актів індивідуальної дії¹⁶. Саме адміністративні процесуальні правовідносини виключно індивідуального характеру не допускають настання процесуального правонаступництва. Окрім цього, шляхом аналізу ст. 1219 (правила й обов'язки особи, які не входять до спадщини) Цивільного кодексу України здається можливим назвати

¹⁰ Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України : від 6 липня 2005 року № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36; 37. – Стаття 446.

¹¹ Кодекс адміністративного судочинства України : [науково-практичний коментар] / за редакцією С.В. Кивалова, О.І. Харитонові та ін. – Видання третє. – Х. : ТОВ «Одіссей», 2008. – 560 с.

¹² Про практику застосування адміністративними судами окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України під час розгляду адміністративних справ : постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України : від 6 березня 2008 року № 2 // Вісник Вищого адміністративного суду України. – 2008. – № 2. – Стаття 117.

¹³ Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40 –44. – Стаття 356.

¹⁴ Кодекс адміністративного судочинства України : [науково-практичний коментар] / за редакцією С.В. Кивалова, О.І. Харитонові та інших. – Видання третє. – Х. : ТОВ «Одіссей», 2008. – 560 с.

¹⁵ Кобилянський К.М. Право фізичної особи на судовий захист в адміністративному суді : дисертація кандидата юридичних наук : 12.00.07 / К.М. Кобилянський. – Одеса, 2006. – 208 с.

¹⁶ Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України : від 6 липня 2005 року № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36; 37. – Стаття 446.

ряд прав та обов'язків, що нерозривно пов'язані з особами, які ними наділені, а отже, спір з правовідносинами не допускає правонаступництва: особисті немайнові права; право на участь у товаристві та правочинстві в об'єднаннях громадян, якщо інше не встановлено законом або їх установчими документами; право на відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; права на аліменти, пенсію, допомогу або інші виплати, встановлені законом; права та обов'язки особи як кредитора або боржника¹⁷. Отже, якщо публічно-правовий спір стосується індивідуальних прав, свобод та інтересів особи й у встановлених законодавством випадках вона вибуває з адміністративного процесу, здійснення процесуального правонаступництва неможливо.

Висновки та перспективи подальших розвідок.

Отже, аналіз вищенаведених положень надав змогу дійти висновку щодо того, що під процесуальним правонаступництвом в адміністративному судочинстві необхідно розуміти сукупність урегульованих на нормативно-правовому рівні адміністративних процесуальних правовідносин, що виникають у зв'язку із зміною або вибуттям сторони та/або третьої особи, яка бере участь в адміністративній справі, шляхом реалізації адміністративним судом процедури її заміщення особою- правонаступником із повним або частковим переходом до неї прав та обов'язків особи, котра вибула.

Анотація

У статті досліджено сутність інституту процесуального правонаступництва в адміністративному судочинстві України. Шляхом аналізу семантичного сенсу, позицій учених-правознавців, а також законодавчих положень визначено характерні риси процесуального правонаступництва. Деякі з наведених ознак піддано детальному аналізу. Завдяки аналізу положень процесуального законодавства встановлено види процесуального правонаступництва в адміністративному судочинстві України. Визначено авторське бачення сутності процесуального правонаступництва в адміністративному судочинстві України.

Summary

In the article the essence of the institute procedural succession in administrative justice of Ukraine is examined. By analyzing the semantic sense, the positions of legal scholar and the legal provisions we referred the characteristics of procedural succession. Some of these signs are subjected to detailed analysis. Through the analysis of the provisions of procedural law we establish the types of procedural succession in administrative justice of Ukraine. The author defined the essence of procedural succession in administrative justice of Ukraine.

Використана література:

1. Конституція України : від 28 червня 1996 році № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Стаття 141.
2. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України : від 6 липня 2005 року № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36, 37. – Стаття 446.
3. Зубатенко І.М. Припинення суб'єктів господарювання : дисертація кандидата юридичних наук : 12.00.04. / І.М. Зубатенко. – Донецьк, 2007. – 223 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з додатками, доповненнями та CD) / [укладач і головний редактор В. Т. Бусел.] – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.
5. Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редколегія : Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : «Українська енциклопедія», 1998. – Т. 5 : П – С. – К. : Видавництво «Юридична думка», 2003. – 736 с.
6. Науково-практичний коментар до Кодексу адміністративного судочинства України : в 2 т. Т. 1. – Видання 2-е, змінене та доповнене / В.К. Матвійчук, І.О. Хар ; за загальною редакцією В.К. Матвійчука. – К. : Алерта ; КНТ, 2008. – 787 с.
7. Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України / за загальною редакцією І. Х. Темкіжева (керівник авторської колегії). – 2-ге видання, перероблене і доповнене – К. : Юрінком Інтер, 2013. – 720 с.

¹⁷ Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Стаття 356.

8. Комзюк А.Т. Адміністративний процес України : [навч. посіб.] / А.Т. Комзюк, В.М. Бевзенко, Р.С. Мельник. – К. : Прескентер, 2007. – 531 с.
9. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України : від 6 липня 2005 року № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36; 37. – Стаття 446.
10. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України : від 6 липня 2005 року № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36; 37. – Стаття 446.
11. Кодекс адміністративного судочинства України : [науково-практичний коментар] / за редакцією
12. С.В. Ківалова, О.І. Харитонової та ін. – Видання третє. – Х. : ТОВ «Одіссей», 2008. – 560 с.
13. Про практику застосування адміністративними судами окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України під час розгляду адміністративних справ : постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України : від 6 березня 2008 року № 2 // Вісник Вищого адміністративного суду України. – 2008. – № 2. – Стаття 117.
14. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Стаття 356.
15. Кодекс адміністративного судочинства України : [науково-практичний коментар] / за редакцією
16. С.В. Ківалова, О.І. Харитонової та інших. – Видання третє. – Х. : ТОВ «Одіссей», 2008. – 560 с.
17. Кобилянський К.М. Право фізичної особи на судовий захист в адміністративному суді : дисертація кандидата юридичних наук : 12.00.07 / К.М. Кобилянський. – Одеса, 2006. – 208 с.
18. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України : від 6 липня 2005 року № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36; 37. – Стаття 446.
19. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Стаття 356.

Віталій Пчелін,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного права та процесу
Харківського національного університету внутрішніх справ